

Dit is de Doggersbank!

Helder blauw water, een bijna witte zandbodem en een explosie van leven: het is een onwerkelijk tafereel. Het houten wrak van de Jeanette Kristina heeft in het koude water van de Noordelijke Noordzee een indrukwekkende rustplaats gevonden. Is dit Nederland? De duikers van Expeditie Doggersbank vallen van de ene in de andere verbazing.

Vijf marien biologen, tien wrakduikers, twee onderwaterfilmers en twee fotografen: het is een bonte mix van mensen die op een vrijdagavond in juni inschepen in Antwerpen op de *Commandant Fourcault*, het expeditieschip van kapitein Pim de Rhodes en zijn vrouw Angel. Expeditie Doggersbank 2011 kan beginnen. Het zal een trip worden met geluk en met pech: de wateren van de Doggersbank zijn onbekend bij duikers en datzelfde geldt voor de Klaverbank, die we ook willen bezoeken. Gaan we de wrakken vinden waar we op willen duiken? Houdt de wind zich tien dagen lang gedeisd? Er zijn veel vraagtekens en twijfels. Maar iedereen is het er over eens: dit is de kans van ons leven,

Jeanette Kristina - Het water van de noordelijke Doggersbank is azuurblauw en kraakhelder.

met duiken op plekken waar nog niemand ooit heeft gedoken. We hebben ons op deze expeditie flink wat doelen gesteld. De biologen - Arjan Gittenberger, Niels Schrieken, Peter van Bragt, Wouter Lengkeek en Joop Coolen - zijn vooral nieuwsgierig naar de ecologie en biodiversiteit van de Doggersbank en de Klaverbank. Het zijn gebieden waar weinig onderzoek naar is gedaan. De meeste gegevens zijn bekend van zacht substraat: de zandbodem. Dan kwam er even een schip langs varen om een hap zand naar boven te scheppen. Over het leven op de wrakken - hard substraat - is nog veel minder bekend. De biologen hebben de stille hoop - nee, eigenlijk weten ze het wel zeker - dat ze op de trip de soortenlijst van Nederland kunnen uitbreiden.

Duik de Noordzee Schoon is initiatiefnemer van de expeditie. De tien wrakduikers die mee zijn, willen vooral hard aan het werk: verspeelde netten en vislijnen opruimen om het probleem van *ghost fishing* tegen te gaan. En de fotografen en filmers aan boord? Die hebben zich de taak gesteld om te laten zien hoe mooi de Doggersbank en de Klaverbank zijn. Zo hoopt iedereen een steentje bij te dragen aan een betere bescherming van de Noordzee en de wrakken die er liggen. Terug naar de Jeanette Kristina, een Deens viskottertje dat eind vorige eeuw na een brand aan boord in het noorden van de Doggersbank verging. Voordat we ernaartoe voeren, hebben we een aantal andere wrakposities afgezocht, maar op die plekken hadden we niks aangetroffen. De spanning stijgt: gaan we nu wel iets vinden? Ineens verschijnt op het echolood een bergje: niet groot maar duidelijk zichtbaar. Kapitein Pim vaart nog een keer over de positie en vervolgens mikken we bij het horen van de toeter het wrakankertje met boeien en al over boord.

Nieuwe soorten

Dit kleine stipje op de kaart ligt 230 zeemijlen van Nederland, flink noordelijk. We werpen allemaal vol verwondering een blik over de railing: het water is azuurblauw in plaats van Noordzeegroen. En de kentering, zo hebben we ontdekt, duurt hier eindeloos lang vanwege de nabijheid van een amfidromie, een plek waar geen verval is. We zouden geen haast hoeven te hebben om het water in te komen, uren lang staat er praktisch geen stroming. Maar niemand kan zijn nieuwsgierigheid bedwingen: binnen een mum van tijd staan negentien expeditieleden met de duikset op de rug bij de plek op het dek waar we van het schip kunnen springen. Het is een onwerkelijke ervaring: de bodem ligt op dertig meter maar op nog geen tien meter diepte zien we het zand al duidelijk onder ons. De contouren van het wrak zijn ook goed zichtbaar. Wat een klein dopjel! Als we over het wrak heen zwemmen zien we ineens een muur van kabeljauw. Tientallen, en er zitten flinke exemplaren tussen: het is een muur van vis. Wauw, zo zag het er vroeger ook uit op de wrakken dicht bij huis. Maar daar moet je tegenwoordig goed zoeken naar de kabeljauwen en hele grote vissen zijn er bijna nooit te vinden. De biologen in het gezelschap hebben er geen oog voor: die duiken gelijk massaal op de planken, die flink begroeid zijn, op zoek naar het kleine spul. Verschrikt zwemt een van de kabeljauwen zich in een stuk net. Hij lijkt in eerste instantie muurvast te zitten, maar na een beetje wiebelen en wringen komt hij toch los. De wrakduikers onder de expeditieleden trekken al snel hun mes om te gaan snijden: werk aan de winkel.

Makkelijk - De duikers worden met de kraan aan boord getild.

Netten - Een grote kreeft gaat aan de wandel als de duikers beginnen te snijden (boven).

Arjan Gittenberger staat na de duik op het dek te stuiteren. «Een cowrie, een cowrie», roept hij, terwijl hij met een potje zwaait. Er blijkt een mooi oranje schelpdier in te zitten, die hij samen met Niels Schrieken spotte op een kolonie dodemansduim. De twee snellen zich naar de leefruimte waar het diertje in een petrischaaltje met zeewater wordt losgelaten en de boeken worden opengeslagen. Het blijkt om de *Simnia patula* te gaan, een schelpdier dat zich heeft gespecialiseerd in dodemansduim, het enige

Schoonmaak - Een postzak vol netten.

koraal dat in Nederland voorkomt. «Zoiets zou je toch eerder verwachten in de tropen», zegt Arjan, terwijl hij het diertje bestudeert. «Vroeger werden zulke schelpen trouwens gebruikt als betaalmiddel, omdat ze zo mooi zijn.» De duik op het Deense wrakje levert nog twee voor Nederland nieuwe soorten op.

Taxi's van Doggersbank

Gelukkig ligt de Jeanette Kristina in Nederlands water. Een dag eerder waren we - ook op de Doggersbank - bij de resten van de *Ocean Prince*, een omgevallen olieplatform. Ook een prima duik voor de biologen: ze vonden een aantal zakpijpjes en zeenaaktslakken die nog

niet eerder in Nederland waren waargenomen. De teleurstelling was groot, toen ze er achter kwamen dat de Ocean Prince in het Engelse deel van de Doggersbank ligt, een paar zeemijl verwijderd van de grens met Nederland. De zakpijpjes en de slakjes werden weer van hun lijstje gestreept: nee, ze gingen niet smokkelen. Zelfs niet een paar zeemijl. De grens met Engeland is wél een kwestie: de biologen willen sowieso alleen nog maar in Nederland duiken, ook als er helemaal geen wrakken liggen. Maar de wrakduikers willen per se niet op het zand: zij eisen staal. Expeditielid Harold Batteram, die zich bezig houdt met de wrakposities en de route die de Commandant Fourcault moet varen, heeft de moeilijke taak om iedereen tevreden te houden. Zelf houdt hij vooral van wrakken, maar uiteindelijk weet hij een groot deel van de ploeg warm te krijgen voor een duik op het zand van de Doggersbank. «Niet te lang», zegt Klaudie over de zandduik. «Ik wil de biologen op het zand filmen. Maar vanmiddag wil ik ook de diepe duik op het wrak van de Windford maken.» Maar zo werkt het natuurlijk niet: die twintig minuten bodemtijd worden toch wat langer. De biologen stuiten namelijk op een interessant fenomeen: de taxi's van de Doggersbank. Over het zand rollen sponzen als *tumble weed*, meegevoerd door de stroming. Ze zien er niet uit alsof ze ooit in hun bestaan aan een stuk hard substraat hebben vastgezet. En op die sponzen zitten tal van dieren, die niet op het zand maar op hard substraat thuis horen. Zouden ze zich zo van het ene wrak naar het andere laten vervoeren? Waar zijn ze opgestapt? Arjan Gittenberger stopt een grote spons in zijn zak: om straks boven water eens goed uit te pluizen wat er allemaal op zit. «Het is een goed gevoel dat we hier als een van de weinigen op het zand van de doggersbank hebben gelegen», zegt bioloog Niels Schrieken later. Zijn collega Arjan Gittenberger: «Ja dit is echt uniek.»

Greenpeace

Wouter Lengkeek, een andere bioloog aan boord, heeft intussen iets bedacht voor de wrakduikers, die in de riante leefruimte van Commandant Fourcault op de bank liggen. Uit een patrijspoortje heeft hij een camera aan kabel en een dode poon naar de bodem van de zee laten zakken. De camera heeft hij verbonden aan de grote flatscreen die voor de banken staat. Zo kan iedereen zien hoe de zwemkrabben en heremietkreeften ruzie schoppen over het banket. Nu en dan loopt er

«Een cowrie, een cowrie, roept hij, terwijl hij met een potje zwaait

Cowriekoorts - Arjan Gittenberger ontdekt op een kolonie dodemansduim een nieuwe soort: *Simnia patula*.

gevestigd, raast het van deze schelpdieren. We komen er al snel achter dat de voor Nederland net ontdekte *Simnia patula* helemaal niet zo zeldzaam is. We vinden zelfs een stuk dodemansduim met daarop flink wat cowrie-eieren. Het is sowieso een schelpdierduikje: er liggen hier veel Sint Jacobsschelpen, nu en dan zwemt er een ons luid klepperend voorbij.

Adopteer een wrak

De tijd vliegt. Een paar dagen voor het einde van de expeditie maken we nog een duik op de Alpha H., een wrak waarop ooit een bergingspoging is gedaan. Door de kluisgaten zijn dikke stalen kabels gelust (waar we nog een penibele situatie mee beleven als het anker van ons expeditieschip erachter blijft haken) en te zien is hoe ergens halverwege het wrak in tweeën is gesneden. Op de eerste duik treffen we een groot stuk afgescheurd staand want aan dat vol met dode kabeljauwen en verstrikte krabben over de boeg heen ligt. We maken een tweede duik om de troep op te ruimen, een operatie onder zware omstandigheden: slecht zicht, duisternis en een flinke stroming. De ideale omstandigheden van de Doggersbank hebben we definitief achter ons gelaten. Dat blijkt des te meer als we ons hoofd weer boven water steken. Het weer is flink omgeslagen, de golven zijn inmiddels een meter of drie hoog. Wat hebben we een geluk met de duikkooi en de

Verstrikt - Op de Alpha H. zitten flink wat krabben gevangen in een stuk net.

kraan van de Commandant Fourcault: zelfs in dit onrustige water komen we comfortabel aan boord. Maar kapitein Pim zegt dat het nu is afgelopen: er is nog veel slechter weer op komst. In de uren die volgen, krijgen we inderdaad een storm voor onze kiezen. De golven groeien naar en meter of zes en vervolgens wil de wind niet gaan liggen. En zo liggen we zondag 19 juni, een dag eerder dan voorzien, in de haven van Scheveningen. Er staat de volgende dag nog één duik op het programma: op het wrak van de Adder, een

rammonitor van de Koninklijke Marine die eind negentiende eeuw ten onder ging. Het schoonmaken van dit wrak is de aftrap van de campagne 'Adopteer een wrak' van vereniging Kust & Zee, stichting De Noordzee, Sportvisserij Nederland en Duik de Noordzee Schoon. Die organisaties vechten voor een betere bescherming van de wrakken. Leuk om deze duik toch nog even mee te pakken, maar de expeditieleden zitten eigenlijk al weer met hun hoofd bij volgend jaar, bij Expeditie Doggersbank 2012.

COMMANDANT FOURCAULT

Zonder het expeditieschip - de Commandant Fourcault - was Expeditie Doggersbank 2011 vast en zeker in het water gevallen. Het schip, dat vroeger als loodsboot heeft gefungeerd en als opleidingsschip voor de Belgische marine, is bijzonder stabiel. Ook bij hoge golven komen de duikers heel relaxed aan boord, via een duikkooi en een kraan die op het dek staan. Met een ander schip dan de Commandant Fourcault, had de expeditie vanwege de golfhoogte zeker acht tot tien duiken minder kunnen maken. Nu waren het in tien dagen tijd zestien duiken, een heel mooie score voor op de Noordzee. Meer informatie: www.fourcault.be.

Ocean Prince
Een indrukwekkend omgevalen boorplatform.

ineens een helmkrab voorbij. En ook werpt regelmatig een platvisje een blik op de camera. Het schouwspel is erg vermakelijk en de expeditieleden besluiten ter plekke om een film te gaan maken: *Poon, the movie*. Het duiken zonder wrak herhaalt zich op de steentjes van de Klaverbank. We treffen er de Sleipner, het actieschip van Greenpeace, die campagne voert om van de Klaverbank beschermd gebied te maken waar niet meer mag worden gevist. Na een duik op grind - geen grote steen te bekennen - meldt de bemanning van het Greenpeaceschip dat de bodem waar zij liggen een stuk interessanter is. Of we willen komen duiken, dan laten zij hun ROV gelijktijdig in het water. We zien het ding inderdaad voorbijkomen aan een lange gele kabel. Maar niemand heeft veel oog voor het speeltje, waarmee Greenpeace beelden maakt van de zandbodem. Er heerst ineens cowriekoorts. Bij iedereen, zelfs de wrakduikers. Op de kolonies dodemansduim die zich op de steentjes van de Klaverbank hebben

DE LIJST VAN ELF

Elf nieuwe soorten konden er tijdens Expeditie Doggersbank 2011 worden toegevoegd aan de Nederlandse soortenlijst. Een flinke score, maar de marien biologen aan boord van de Commandant Fourcault hadden niets anders verwacht. De Noordzee is zo onbekend, dat er volgens hen waarschijnlijk nog veel meer voor Nederland nieuwe soorten zijn te scoren. Behalve de cowrie - die van de biologen de naam Stiefelslak heeft gekregen, een verwijzing naar expeditieleider Ben Stiefelhagen - zijn ook het venijnig stekende belletje (*Neoturris pileata*), de Rugstreep oprolkreeft (*Galathea intermedia*), de Pelikaansvoet (*Aphorhais pespelecani*), de breedkop Harlekijslak (*Polycera faeroensis*), de harige heremietkreeft (*Pagurus cuanensis*), de bonte galathea (*Galathea strigosa*), de slanke noordhoren (*Colus gracilis*), de kommavlek kroonslak (*Doto koenneckeri*), de drie-kleur knuppelslak (*Eubranchus tricolor*) en de grote tritonia (*Tritonia hombergii*) nieuw voor Nederland.

Volgend jaar wil Expeditie Doggersbank opnieuw uitvaren. Het peperdure project is onder meer mogelijk vanwege een genereuze bijdrage van de Nationale PostcodeLoterij. Meer info: www.duikdenoordzeeschoon.nl en www.expeditiedoggersbank.nl.

